

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1925 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 55, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Johansson* i Edsbyn hemställt, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen den 26 mars 1920 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (den s. k. ensittarlagen), att däri även inbegrepes nyttjanderättshavare, som hade det för sig upplåtna området bebyggt med nöjaktiga byggnader, avsedda för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, ävensom att vederbörande utskott måtte utarbeta de härför behövlige tilläggen och ändringarna i lagtexten.

Till stöd för motionen har anförts följande:

Enligt lag om expropriation av den 12 maj 1917, 1 § mom. 8, kan fastighet, som tillhör annan än kronan, tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt, »för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt».

Med detta har man i princip gått in för att genom lagstiftningen bereda möjlighet förvärva mark för uppförande av byggnader, avsedda för ovan uppräknade ändamål, även i de fall då ett frivilligt köpeavtal härför av en eller annan anledning icke kan komma till stånd.

Då sedermera lagen av den 26 mars 1920 kom till stånd om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område, så förefaller det som det skulle varit helt naturligt, att nyttjanderättshavare, som å upplåtet område låtit uppföra byggnader för ändamål, som omförmäles i expropriationslagens 1 § mom. 8, även givits rätt att inlösa sådant område. Så har dock icke skett, kanske beroende helt enkelt på ett förbiseende. Sistnämnda lag stadgar nämligen enligt 1 §, att sådan rätt tillkommer endast nyttjanderättshavare, som å det upplåtne området uppfört *nöjaktig bostad* för sig och sin familj. Då byggnader för de ändamål, som omförmälas i expropriationslagens 1 § mom. 8, icke lära kunna hänföras till bostad för brukaren, så torde heller icke lagen om lösningsrätt i vissa fall för brukaren av sådant område kunna komma i tillämpning.

Då det emellertid lär förekomma fall, där områden blivit upplåtna på tjugo års tid och däröver för uppförande av samlingslokaler för de ändamål, som i expropriationslagen omnämnas, så synes det mig, som konsekvensen fordrade, att lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område utsträcktes till att gälla även för nyttjanderättshavare, som å det upplåtna området har nöjaktiga byggnader, avsedda för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt. Det kan icke gärna betraktas som någon ytterligare beskränning av äganderätten, utöver vad expropriationslagen därom stadgar, om bestämmelserna i lagen om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område bringades i överensstämmelse med expropriationslagens bestämmelser om ändamål, för vilka lösningsrätt kunde få ifrågakomma. Det innebure endast en praktisk åtgärd för att möjliggöra förvärvande av ett redan för sitt ändamål upplåtet område med mindre kostnader och ett enklare förfarande, än om det skall ske genom expropriation.

Utskottet.

Av utskottet gjorda efterforskningar hava givit stöd för att det torde förekomma ej så få fall, där områden blivit under nyttjanderätt på kortare eller längre tid upplåtna åt föreningar eller andra sammanslutningar med de i motionen angivna ändamål i och för uppförande av samlingslokaler. Sålunda äger, enligt vad utskottet inhämtat, såväl Svenska missionsförbundet som goodtemplarorden å åtskilliga orter inom landet samlingshus å ofri grund. Bekräftelse har ock vunnits därå, att för dessa föreningar eller andra sammanslutningar understundom yppat sig samma svårigheter att genom frivilligt avtal förvärva den mark, varå samlingshusen äro uppförda, som föranlett statsmakterna att reglerande ingripa till förmån för s. k. ensittare.

I motionen har förutsatts, att varken expropriationslagen eller ensittarlagen i deras nuvarande avfattning är att tillämpa å hithörande fall.

Enligt 104 § expropriationslagen gäller, att expropriationsrätt för ändamål, som i 1 § 8 mom. av lagen sägs, d. v. s. för att bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort mark till uppförande av byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, må beviljas endast i fråga om obebyggd mark, belägen å sådan ort på landet, varest särskild svårighet att genom avtal förvärva erforderlig mark visas möta på grund därav, att all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare. Sådan expropriationsrätt, som nu sagts, må ej beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle, inom vars område marken är belägen, aktiebolag eller registrerad förening. Bestämningen »obebyggd» mark tillkom vid lagens antagande i riksdagen på grund av en i ämnet väckt motion, däri framhölls, att expropriation för nu ifrågavarande ändamål ej borde medgivas beträffande mark, som redan förut varit bebyggd av dess ägare för något hans ändamål. Även om de för rätt till expropriation sålunda givna bestämmingarna om »mark till uppförande av bygg-

nad etc.» och »obebyggd mark» icke skulle anses utgöra hinder för Kungl. Maj:t att i förekommande fall medgiva rätt till expropriation beträffande mark, varå den ansökande sammanslutningen äger ett av densamma redan uppfört samlingshus, torde dock i allt fall för flertalet av hithörande fall möta hinder för medgivande av expropriation i det förhållandet, att ej all jord inom ett vidsträckt område tillhör samme eller ett fåtal ägare.

Lagen den 26 mars 1920 om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område (ensittarlagen) har såsom bekant till syftemål att öppna möjlighet för den, som äger hus å annans grund, att tvångsvis tillösa sig marken. För att denna lag skall vara tillämplig förutsättes emellertid, såsom ock motionären erinrat, bland annat, att det avsedda, till brukande eller för bostadsändamål innehavda området så bebyggt, att därå sedan viss tid funnits och fortfarande finnes nöjaktigt bostad för brukaren och hans familj. Då denna förutsättning näppeligen torde föreligga i de fall, varom nu är fråga, torde ej ensittarlagen kunna lämna ifrågavarande föreningar och andra sammanslutningar någon hjälp att i brist på frivilligt åsämjande tvångsvis lösa den mark, därå deras samlingshus äro uppförda.

Efter motionens avgivande har i proposition nr 142 förelagts riksdagen förslag till ny ensittarlag, vilket förslag emellertid bygger å enahanda förutsättning för lösningsrätts förefintlighet, som ovan angivits.

Enligt utskottets mening finnes det fog för motionärens önskemål att för sammanslutningar av det i motionen angivna slag få i förekommande fall möjliggjort frilösning av mark för dem tillhöriga, å ofri grund uppförda samlingshus. En närmare undersökning synes emellertid utskottet böra åvägabringas till utrönande av i vad mån å ofri grund liggande samlingshus av nu avsett slag, vilka under äldre tider torde hava förekommit i rätt så stor utsträckning, alltjämt förefinnas ävensom av behovet å kompletterande lagbestämmelser för möjliggörande av frilösning av sådana byggnader tillhöriga markområden. En dylik undersökning torde genom hänvändelser till respektive sammanslutningar av hithörande art jämförelsevis lätt kunna verkställas. Huruvida sedan eventuellt nödig befundna bestämmelser böra inarbetas i ensittarlagen, såsom motionären hemställt, eller lämpligare få sin plats i expropriationslagen, torde böra bliva föremål för närmare övervägande. Anmärkas må emellertid, att de inskränkningar beträffande lösningsrätten, som i ensittarlagen föranletts av ett behörigt avvägande mellan jordägarens och nyttjanderättshavarens skilda intressen, icke synas äga fullt samma berättigande, då fråga är om inlösen av mark för det i motionen avsedda ändamålet.

Enligt vad utskottet erfarit äro inom justitiedepartementet förarbeten igångsatta för övervägande av behovet av vissa ändringar i expropriationslagen. Önskligt synes utskottet vara, om härvid även nu förevarande spörsmål bleve ägnad nödig uppmärksamhet.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida kompletterande bestämmelser erfordras i syfte att den, som å annan tillhörig mark äger byggnad för överläggningar eller föredrag i allmänna frågor eller åsyftande religiös uppbyggelse, folkbildning, nykterhetens främjande eller annat därmed jämförligt ideellt ändamål av synnerlig vikt, må äga genom tvångsinlösen förvärva marken, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning må kunna föranleda.

Stockholm den 12 maj 1925.

På andra lagutskottets vägnar:

BROR PETRÉN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Bror Petré*n, *Linder*, greve *Spens*, *Tjällgren* och *Frändén**,
fröken *Hesselgren* samt herrar *Lindhagen* och *Franzén**;

från andra kammaren: herrar *Öberg**, *Hage*, *Svensson* i Skönsberg, *Andersson* i Rasjön,
Olovson i Västerås, *Lindgren* i Dingelvik och *Peltersson* i Hällbacken*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr greve *Spens*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.